

Kv. Neapel 3

Block 1 och 2, Södra Värtahamnen

Fortsatt utredning av kulturhistoriskt värde
2018-03-19 GRANSKNINGSHANDLING

Nyréns Arkitektkontor

Inledning

Innehåll

Inledning	2
Arkitekturhistoriskt sammanhang och kulturhistoriskt värde	4
Exempel på samtida arkitektur från perioden 1986 till 1995	6
Analys av fastigheten utifrån riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården	16
Nulägesbild: fotografier	18
Analys av fastighetens känslighet och tålighet för ändringar	20
Slutsats	22
Källor	23

BLÅ Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde

GRÖN Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt

GUL Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/ eller av visst kulturhistoriskt värde

STRECKAD Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats

Utdrag från legenden till Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering.

Neapel 3, fortsatt utredning av kulturhistoriskt värde

GRANSKNINGSHANDLING 2018-03-19

Beställare: Niam

Nyréns:
Marcus Ängeby, byggnadsantikvarie
Johanna Hadmyr, byggnadsantikvarie

Foton där inget annat anges: Nyréns

Utredningens syfte

Syftet med utredningen är att ytterligare utreda fastighetens kulturhistoriska värde för att på så sätt möjliggöra väl underbyggda beslut om Neapel 3:s framtid inom den nya stadsdelen Södra Värtan, del av Norra Djurgårdsstaden. Förhoppningen är att utredningen ska ge svar på frågor som uppkommit under planprocessen för Södra Värtan. Sedan en tid tillbaka har en egen parallell detaljplaneprocess upprättats för Neapel 3.

Neapel 3 omfattas, som all bebyggelse, av plan- och bygglagens krav på varsamhet vid ändring. Fastigheten ligger inom *Stockholms innerstad med Djurgården* som är riksintresse för kulturmiljövården.

Kulturhistorisk klassificering

Fastigheten är grönklassad av Stockholms stadsmuseum (enl. ställningstagande daterat 2016-02-12). Det innebär att stadsmuseet bedömer att fastigheten är särskilt värdefull ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och att plan- och bygglagens förvanskingsförbud därför kan tillämpas.

Tidigare utredningar

Nyréns har för exploateringskontorets räkning tagit fram en kulturmiljöutredning (2015-03-10) för Södra Värtahamnen, Frihamnen och Loudden. Neapel 3 bedömdes i utredningen vara tålig för ändringar.

Nyréns har därefter utfört en kulturhistorisk konsekvensanalys (2016-12-12) av detaljplaneförslaget för Södra Värtan, förslaget omfattade då även Neapel 3.

En antikvarisk förundersökning (2016-10-12) har tagits fram av White på uppdrag av fastighetsägaren. Whites förundersökning utgör ett viktigt underlag vad gäller exempelvis historisk bakgrund och karakterisering av viktiga detaljer i exteriören och interiören.

Fastigheten

Block 1 och block 2

Neapel 3 upptas huvudsakligen av två större block som följer och fyller ut två äldre hamnkvarter. Byggherre var ett bolag som bildades för syftet av Riksbyggen och Platszer. Block 1 stod färdigt 1989 och ritades av HJS Arkitektur. Block 2 stod färdigt 1991 och ritades av Riksbyggen konsult efter idé av HJS.

Ett invändigt gångstråk utgår från hotellets överglasade gård i block 1, går på gångbro över Tredje Bassängvägen, genomgår block 2 i form av en överglasad galleriagång och ansluter till en gångbro förbunden med Silja Lines och Tallinks terminalbyggnader i Värtahamnen norra del. Denna fysiska koppling mellan Neapel 3 och färjeterminalerna fanns med redan från början. I detaljplaneprocessen för Södra Vätan förslås exploatering av kvarteren öster om Neapel 3. I dessa planer utgår gångbron.

Parken

Anläggandet av en park öster dagens hotell var, enligt den antikvariska förundersökningen, ett vilkor från staden inför exploateringen av Neapel 3. Som rekreativ grönska i hamnmiljö har den likheter med den gröna parkytan vid restaurangbyggnaden Skeppet i väster.

>>Inledning

Neapel 3, ungefär i bildens mitt, upptar de tre äldre hamnkvarteren Messina, Neapel och Kiel. I det tidigare kvarteret Kiel finns en park. Block 1 rymmer hotell och kontor och block 2 rymmer handel och kontor. Källa: Lantmäteriet

Neapel 3 presenterades inte i Arkitektur men förekom som exempel i en artikel i 1990:4 om 1980-talets höghusvåg. Andra exempel var Lilla Bommen i Göteborg och Triangeln i Malmö. Bilden ovan är ett utsnitt från en reklamsida i Arkitektur 1991:2 för Hydros aluminiumkassetter "Glattpanel".

Arkitekturhistoriskt sammanhang och kulturhistoriskt värde

Postmodernismen

Den postmodernistiska rörelsen började på 1960-talet som en reaktion på vad som ansågs vara modernismens stora misslyckande. Den ideologiskt präglade internationella stilen hade, tyckte man, skapat uppbrutna och bildominerade städer och otrygga och ogästvänliga boendemiljöer. Den hade stelnat i sin form, upprepande sämre kopior av de stora modernisternas centrala verk.

Brytningen med modernismen och det nyväckta intresset för arkitekturhistorien öppnade för ett dekorerande och ett historiskt refererande som inte hade tillåtits under modernismen. När 1980-talets dekorationslust gick övergick i 1990-talet mer sakliga nyfunktionalism blev domen ibland hård mot dess starkaste yttringar. Ett exempel är utbyggnaden av Södra Stationsområdet i Stockholm åren 1981-92, som arkitekturhistorikern Fredrik Bedoire år 1998 i *En guide till Stockholms arkitektur* kallade "ett monument över postmodernismen som en stadsbyggandets lekstuga".

Postmodernismen var mångfacetterad och de historiska referenserna mångtaliga. Charles Jencks beskrev det som "en kontextualism såväl som ett rikt arkitektur-språk baserat på metaforer, historiska bilder och kvickheter". På 1980- och 90-talet förekom både dekonstruktivistisk arkitektur, med förvrängda och upplösta former som bröt mot modernismens geometriska uppbyggnad, och vad som kan tyckas vara motsatsen: arkitektur som tydligt var inspirerad av rysk konstruktivism, Bauhaus och holländska De Stijl (framförallt Piet Mondrians kompositioner med rätvinkliga geometriska former och klara grundfärger) från 1910- och 20-talen.

Överlag var 1900-talets fyra första decennier på modet: jugend, art deco, tjugotalsklassicism och tidig modernism. Klassicismens symmetri präglade mycket med det var även vanligt att arkitekterna lekte med symmetrin, som i Michel Graves asymmetriska symmetri. Därtill fanns den s.k. "high-tech"-arkitekturen, med mycket stål, glas och synliga installationer, och en nyfolklig och nyregional arkitektur som Ralph Erskine kan sägas tillhöra med sitt laborerande med timmer, tegel och takformer.

Postmodernistiska teorier

Léon Kriers charter

Bröderna Léon och Robert Krier hörde till 1970-talets stora postmodernistiska ideologer. 1980 kom Léon Kriers *The Reconstruction of the European City* som han kallade ett "utkast till en charter". Skiften pläderar för den traditionella stadens värde och ett återupptagande av dess principer. Krier förfäktar ett stopp för funktionsuppdelning, stadsmotorvägar och industriellt byggande. Han hyllar den klassiska och den folkliga arkitekturen men varnar också för "stilistisk pluralism, kitsch och individuella uttryck", något han även beskrev som en (modernistisk) abstrakt arkitektur klädd med falsk arkitektur.

Norberg-Schultz platsfenomenologi

Norrmannen Christian Norberg-Schulz var en annan framhållen arkitekturteoretiker vid samma tid. För Norberg-Schultz var platsfenomenologin en central utgångspunkt. Begreppet fenomenologi hade givits olika innebörder sedan det myntades i mitten av 1700-talet. I början av 1900-talet uppkom den moderna fenomenologiska rörelsen. Dessa fenomenologer lämnade tidigare teorier om det absolut verkliga i motsats till det absolut skenbara. Istället studerade de hur vi upplever sakerna omkring oss, inte som autonoma subjekt men utifrån den "naturliga erfarenheten" inom oss. Överfört på platsen: en studie av hur denna upplevs av oss, inte rent subjektivt och inte rent objektivt utan någonstans däremellan, utifrån vår naturliga erfarenhet.

Norberg-Schultz talade även om en alltmer utbredd platsförlust, d.v.s. en avsaknad av identitet hos en plats till avgränsning och karaktär, och det var det modernistiska stadsbyggandet som skapat denna förlust i samhället. Genom platsanalys skulle man fånga platsens identitet, dess genius loci (platsens själ). Ny arkitektur skulle utgå från det platsspecifika och regionala/folkliga och inte som modernismen skapa det generella och platsfrämmande.

Rossis studie av staden och Venturis studie av Las Vegas

Redan 1961 utkom journalisten Jane Jacobs bok *The Death and Life of Great American Cities*. Jacobs kritiserade den modernistiska stadsbyggandet som utgick från Le Corbusiers idealplaner. Jacobs menade att stadsbyggarnas försök att rädda den amerikanska staden från slum istället förstörde den. Stadens vitalitet och diversitet ersattes med, menade hon, ett "standardiserat och monotont landet ingenstans".

Fem år senare, 1966, utkom arkitekten Aldo Rossis *The Architecture of the City* där han kritiserade samtidens brist i förståelsen för den traditionella stadens uppbyggnad. Han menade att staden måste analyseras och värderas som något som skapats över tid. Staden bevarade vårt "kollektiva minne" och det uttrycks i monument (plats såväl som byggnad) som ger struktur åt staden. Rossi ritade också monument, inte i form av det klassiska grekiska templet utan i form det vardagliga, ofta det lilla bostadshuset, som förstörades upp, lyftes fram och blev en lätt läsbar form. På så vis skapade Rossi en karaktär åt platsen och en platsidentitet.

Samma år som Rossis bok publicerats utkom Robert Venturis *Complexity and Contradiction in Architecture* där han, liksom Krier och Rossi, kritiserade den modernistiska stadsbyggandet och framhöll den traditionella europeiska stadens värde och den traditionella arkitekturens detaljrikedom. Några år senare, 1972, publicerades *Learning from Las Vegas* av Venturi, Denise Scott Brown och Steven Izenour. Det var en studie av Las Vegas folkliga kommers, ljussättning, mönster och symboler. Författarna delade in arkitekturen i två kategorier: "ankan" och det "dekorerade skjulet". Modernismens byggnader hade begränsats till en enda symbol, eller ett enda ornament, i form av en tom, tråkig och uppblåst struktur. Dessa byggnader var ankor, ett begrepp hämtat från "The big duck", en äggaffär från 1930-talet formad som en anka belägen på Long Island i New York. Arkitekturen före modernismen, som författarna föredrog, var skjul som dekorerades med bilder och symboler för att ge dem mening. Dessa symboler var ibland avancerade och ibland enkla, ett exempel på det senare var skyltningen i form av en enkel symbol på medeltida handels- och hantverksbodrar.

Vasamuseet och Globen som exempel

Globen och Vasamuseet invigdes 1989 respektive 1900, samtidigt som Neapel 3, och representerar olika varianter på postmodernismen, båda präglade av postmodernistiska teorier och historiska förebilder.

Vasamuseet ritades av arkitektkontoret Månsson & Dahlbäck. De gav byggnaden en flora av symboler som gör den i hög grad platsspecifik. Liksom Venturis dekorerade skjul så är symboliken både avancerad och enkel. Till det av avancerade hör att byggnaden ser ut att kantra likt skeppet gjorde. Byggnadens placering mot Kyrkogårdsberget och dess alla veck uttrycker hur klippan har stoppat den från vattnet inrusande skeppsvålnaden. Rummet runt Vasa är medvetet upplöst och det dramatiskt presenterade skeppet är på samma gång vålnad och vrak. Till det direkta symbolerna hör byggnadens likhet med båtskjul och fartygsstäv och kopian av Vasas rigg som monterats på taket. Byggnaden är dekonstruktivistisk med sin uppbrutna och varierade byggnadskropp. De faluröda och svartfärgade träpanelerna och de falsade plåttaken kopplar till regionalism och folklig byggnadskultur. Byggnadens starka egna karaktär och mångbottnade symbolism syftar till att ge byggnaden och närmiljön ett genius loci.

Globen med arena, hotell, kontorshus och galleria ritades av arkitektkontoret Berg. Arkitekturen är oblygt inspirerad av rysk konstruktivism från 1920- och 30-talen, kanske främst Iakov Chernikovs experimentella teckningar. I motsats till Vasamuseet är anläggningen uppbyggd av konstruktivismens rymdgeometriska figurer och pelar-balkkonstruktioner. Likt Rossis byggnader är arenan ett monument skapat utifrån den enkla uppförstörade formen, som i det här fallet ger platsidentifikation och platskaraktär åt en hel stad.

>> Arkitekturhistoriskt sammanhang och kulturhistoriskt värde

Kv. Neapel 3

Neapel 3:s postmodernistiska språkdräkt

I likhet med mycket av den samtida arkitekturen sökte arkitekterna till Neapel 3 efter historiska och platsspecifika referenser för att ge byggnaden en platsidentitet. Till de tydligaste symbolerna hör de för passagerarfärjan. I exteriören är det den vita släta fasaden med låga upprepade fönsterband; den sneda avslutningen på torndelen som refererar till fartygsfrontens och skorstenens lutning samt den utåtvecklade profilen på takfoten och i kortfasaderna som refererar till kommandobryggans design. I interiören är det detaljer såsom lejdare, reling och spänger samt den överglasade centrerade gården och gågatan mot vilken fasader vetter.

Andra mer subtila symboler handlar om referenser till den äldre hamnmiljön. Blocken i fastigheten följer hamnens rutnät från 1800-talet. Torndelen ligger i samma kvarter och har samma orientering som en tidigare fodersilo på platsen. Silon uppfördes på 1960-talet och revs inför byggandet av Neapel 3. Som ersättare för den tidigare silon och genom sin placering vid kajen refererar torndelen till befintliga silobyggnader i Frihamnen. Utformningen av de flacka parallella sadeltaken i block 1 är direkt hämtade från alla de lagerbyggnader som fastigheten ersatte och som den omgavs av. Bebyggelse som tidigare fyllde ut kvarteret där dagens block 2 ligger hade sådana parallella magasintak. De sista av lagerbyggnaderna i hamnen revs relativt nyligen. Hamnreferenser finns även i block 2. Kortfasaderna har karaktären av uppförstörade barockgavlar med förebild i den södra gavelfasaden till Magasin 1 i Frihamnen.

Fastighetens tre övergripande strukturer speglar tidens stora intresse för den traditionella staden och dess uppbyggnad. Det är (1) de 14 rätvinkliga jämnhöga "kvarteren" med de överglasade "gatorna" som är möblerade med gatlyktor, parkbänkar och statyn Jungfrun. Det är (2) monumentet i form av torndelen och (3) den öppna parken i form av den öppna parken i öster.

Neapel 3 är ett dekorerat skjul för att använda Venturis terminologi, men det finns även anknytning till den ryska konstruktivismen i byggnadsvolymernas geometri, i sockelvåningens utanpåliggande pelare, i de utanpåliggande trappornas vertikala cylindrar, i fasadkassetternas kvadratiske rutnät och i det stora, kraftigt utskjutande och i vajrar upphängda skärmtaket vid hotellet huvud-

entré. Torndelens volym bär drag av Rossis monument i sin uppförstörade enkla form. De glasade utanpåliggande hissarna ekar samtidens "high-tech"-arkitektur och de ljusa interiörerna, kulörerna och lamparmaturerna med globar vittnar om samtidens intresse för jugendarkitektur.

Kulturhistoriska värden

Fastighetens viktigaste kulturhistoriska värde är lika delar det miljöskapande och det arkitekturhistoriska. Det miljöskapande värdet kopplar till hur byggnaden bidrar till områdets karaktär genom symboliken i dess arkitektur, med många referenser till passagerarfärjan och till den äldre hamnmiljön. Det kopplar även till torndelen som monument och skulptur och i hur denna bidrar till att ge platsen karaktär och identitet. Det arkitekturhistoriska värdet utgår från Neapel 3 som en starkt postmodernistisk byggnad som tydligt speglar de samtida internationella arkitekturteoretiska strömningarna, genom sökandet efter det lokala och platsspecifika, d.v.s. efter genius loci.

Neapel 3 har även ett visst samhällshistoriskt värde som del av 1980-talets stora byggboom som bland annat resulterade i ett höghusbyggande. Det är ett av många kontorskomplex som uppfördes i stadens krans, i flera fall i gamla hamn- och industrimiljöer, där ytor frigjordes när den ursprungliga verksamheten succesivt utvecklades. Avslutningsvis har block 1 ett arkitektoniskt värde genom dess omsorgsfulla detaljering och exklusiva interiöra materialval.

Materiella eller immateriella värden?

Liksom alla kulturhistoriskt intressanta byggnadsverk representerar Neapel 3 materiella såväl som immateriella värden. Immaterialiteten består av allt byggnaden förmedlar till betraktaren om förhållanden i tiden när byggnaden tillkom. Det kan vara samhällshistoria, arkitekturhistoria, personhistoria eller andra former av berättelser. I västvärldens kultur är det immateriella värdet ofta starkt relaterat till det materiella. Exempelvis representerar Vasaskeppet enorma immateriella värden i form av berättelser om kungliga ambitioner, om enkla människoöden och om de omständigheter och om det samhälle i vilket vraket återfanns, bärgades och bevarades. Likaså har Neapel 3 immateriella värden i form

av berättelser om: 80-talets högkonjunktur med storskaliga kontors- och konferens-, och hotellbyggande; den postmodernistiska arkitekturens förebilder, uttryck och komplexitet; hamnens utveckling som en spegling av skiften i samhället i stort. De immateriella värdena i Neapel 3 är i högre uträkning beroende av de materiella än exemplet med ytterligheten Vasaskeppet. Skulle Neapel 3 helt och hållet rivas så skulle de berättelser fastigheten förmedlar också försvinna.

Bilder från ovan:

Silobyggnader i Frihamnen.

Flygbild från 1990-talet över Södra Värtahamnen. Källa: Stockholms hamnar

Ett av Iakov Chernikovs arkitektoniska experiment från 1910- och 20-talen. Källa: thechanelhouse.org

Ortofoto över Södra Värtahamnen år 1971 (bebyggelse i dagens Neapel 3 nederst i bild. Källa: Lantmäteriet

Magasin 1 i Frihamnen. Källa: Stockholms stadsmuseum

Tallinks fartyg Isabelle som byggdes 1988. Källa: Wikipedia

Exempel på samtida arkitektur från perioden 1985 till 1995

Introduktion

Följande redovisning av referensexempel syftar till att förmedla en bild av det arkitektur- och samhällshistoriskt intressanta byggnadsbeståndet från åren omkring Neapel 3:s tillkomst. Vidare syftar redovisningen till att placera in Neapel 3 i ett lokalt bebyggelsehistoriskt sammanhang. Redovisningen avgränsas till Stockholms stad, perioden 1985-1995 och byggnadstyperna kontorshus, hotell, byggnader av offentlig karaktär och industrianläggningar.

Avgränsningen i tid förhåller sig till Neapel 3:s färdigställande 1989 respektive 1991 och täcker alltså tiden omkring fem år före och fem år efter dess uppförande. För att göra uppgiften hanterbar så har byggnadstyperna bostadshus, skolor och vårdbyggnader valts bort.

Redovisningen utgör ingen totalinventering av byggnadsbeståndet under den valda tidsperioden utan är ett försök att ringa in den kulturhistoriskt mest intressanta bebyggelsen. Som underlag har använts: Tidskriften Arkitektur årgångarna 1985-95; Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering inlagd i Bebyggelseregistret; Google maps och streetview; Bing maps.

Den redovisade bebyggelsen, totalt 52 byggnader/anläggningar, har sorterats in i fyra kategorier. De flesta objekt är dock hemmahörande i fler än en kategori. Exempelvis präglar tidens intresse för den traditionella staden byggnader i alla kategorier. Intresset visar sig bl.a. i de ofta förekommande gårdarna och gångarna som givits karaktär av överglasade torg och gator. Mycket omsorg har lagts ner på dessa inre platser och de har givits en genomarbetad detaljering och påkostade material. De gör att de utgör en av de främsta kvaliteterna från tiden och ett kulturhistoriskt arv att vårda. Ofta har de inretts för vistelse genom sittvänliga trappor, parkmöbler, konst och grönska. Vackra överglasade gårdar och gångar finns i exempelvis Cityterminalen (Terminalen 1), Klarahuset (Hägern större 16), Ladugårdsbron 12, Sturegallerian (Sperlingens backe 56 m.fl.) SKL-huset (Överkikaren 30), Björkhallshuset (Fatburen 1) och Svalan 9. En sådan miljö vanns i Hästen 22 som revs för några år sedan. Gången i Södra stations stationshus (Stadens dike 7) har påverkats av ett nytt bjälklag ovanför gatuplan.

Kategorier

Kategori 1: Symbolbyggnader

Kategorin samlar tre av de mest uppmärksammade byggnaderna för tiden som blivit symboler för huvudstaden. Under kategorin finns också Stockholms tingsrätt, ett arkitektoniskt mycket genomarbetat offentligt byggnadsverk från tiden med en stark symbolik i arkitekturen.

Kategori 2: Rekonstruktionen av den europeiska staden

Kategorin samlar exempel på stadsförnyelse i innerstaden som alla mer eller mindre är präglade av tidens stora intresse för den traditionella europeiska staden. Projekten återknyter till den traditionella stadens mönster och skala och till den platsspecifika karaktären. Rossi, Venturi, Norberg-Schultz, Kriers *The Reconstruction of the European City* och IBA-utställningarna i Berlin 1984 och 1987 utgjorde tydliga influenser. IBA var teorier om rekonstruktion av den europeiska staden omsatt i verkligheten. Staden som helhet skulle rekonstrueras, mönster och axlar återupprättas och äldre byggnader restaureras. I Stockholm är Södra Stationsområdet ett tydligt exempel där projektansvarig Jan Inhge-Hagström i flera texter omnämnde Krier, Norberg-Schultz och IBA som inspiratörer. Den mer varsamma saneringen av de sista kvarvarande klarakvarteren belägna i norra Klara är ett annat exempel. Projekten innebar inte sällan rivning av äldre bebyggelse och då särskilt i i kvarterens inre, exempelvis i fallen Klarahuset, Sturegallerian och Sumpen 16.

Kategori 3: Kontorskomplex i rutnätsstaden

De stora kontorskomplexen i city och stenstaden fyllde ut avrivna fastigheter från norrmalmsregleringen som SIF-huset (Apeln 8), möjliggjordes genom de sista eftertersläpande klararivningarna som Svalan 9, ersatte lägre verksamhetsbebyggelse som Arlas kontor i Läkaren 10 och Spårvagnshallarna (Spårvagnen 4) eller lades på överdäckade trafikleder och spårområden som SKL-huset, Blekholmsbebyggelsen och kontorshus vid Södra station. Byggnaderna är ofta stora men volymen har då på tidstypiskt manér brutits ner i olika skalor.

Kategori 4: Kontors-, hotell-, och industrikomplex utanför rutnätsstaden

Dessa byggnaders arkitektur är i mindre utsträckning influerad av den traditionella staden av den självklara anledningen att denna inte hör till den platsspecifika karaktären. Ofta har en storskalig rationalitet format byggnaderna uttryckt i stora rymdgeometriskta figurer med referenser till den tidiga funktionalistiska arkitekturen. Det är kanske tydligast i Bergs projekt Globenområdet, Hammarbyverket och DNEX-tryckeriet men även i Alviks strand, Marievik 23 och JCC-husen i Kista. Även IBM-forum (nuv. Forum) i Kista bär sådana drag (detta kontorskomplex har även en slags långsträckt, utskjutande och avfasad flygplatsarkitektur lik SAS koncernbyggnad i Solna från samma tid).

Lennart Bergström var en produktiv arkitekt som ritade många kontorshus i innerstaden såväl som ytterstaden under 1980-talet. Flera av dessa bär drag av den brittiska arkitekten James Stirling, både i fråga om hantering av volymer och i fråga om de horisontella randiga fasaderna av sten. Enator-huset i Kista och Lunda center i Spånga (ej medtaget i referenslistan nedan).

Ytterligare objekt som inte har medtagits på referenslistan finns bl.a. i verksamhetsområdena Årsta park, Lunda industri och Slakthusområdet.

Neapel 3 i en lokal kontext

Kategorisering av fastigheten

Som kontors-, konferens-, och hotellkomplex kan Neapel 3 sorters in under kategori 4, d.v.s. bland liknande komplex utanför rutnätsstaden. Men till skillnad från den överväldigande majoriteten av byggnaderna inom denna kategori har Neapel 3 givits en symbolik som refererar till platsens historia. Fastigheten på så vis även likheter med den postmodernistiska bebyggelsen som uppfördes inom den traditionella stenstaden, d.v.s. kategori 2 och 3. Det beror delvis på att Neapel 3 uppfördes i en äldre hamnmiljö vilket möjliggjorde platsspecifika historiska referenser. Det betyder dock inte att Neapel 3 kan hör till de många byggnader i referenslistan som präglas av tidens ambition att rekonstruera den traditionella staden.

Neapel 3 har arkitektoniska element och uttryck som är mycket tidstypiska och generella för alla kategorier. Det handlar bl.a. om de påkostade och vackra överglasade gårdarna och gångarna, om den traditionella stadens planmönster och möblering som förebild och om intresset för jugendarkitektur och tidig europeisk funktionalism.

Liknande sammanhang

När Neapel 3 var färdigbyggd var fastigheten en solitär till skala och uttryck, omgiven av lägre, äldre hamnbebyggelse i Värtahamnens södra del. Fastigheten är i viss utsträckning fortfarande en solitär men nu till stora delar omgiven av avrivna hamnkvarter. Den ingår dock i ett sammanhang tillsammans andra med kontorshus i närmiljön: SVT Dramas byggnad i Rotterdam 1 från 1997-98, Indiskas byggnad i Hamburg 3 från 1979 och kontorsbyggnaden i Lybeck 2 från 1979-80. Längre västerut, på Tegeluddsvägen, ligger ytterligare kontorskomplex, bl.a. Länsförsäkringars kontorsbyggnad från 1991-92.

Andra liknande sammanhang i ytterstadsmiljö med storskaliga kontorsbyggnader från 1980- och 90-talen är Marievik, Kista och Globenområdet inklusive de angränsande kvarteren i Slakthusområdet. Marievik består liksom Värtahamnens södra del av kontorskomplex som fyller ut äldre hamnkvarter. Bankgirocentralen (nuv. Palmfelt Center) och ytterligare kontorskomplex i Slakthusområdet är uppförd i äldre verksamhetsmiljö och försöker åtminstone till fasadmaterial knyta an till den historiska slakthusmiljön.

>>Exempel på samtida arkitektur från perioden 1985 till 1995

Kategori 1: Symbolbyggnader

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Stockholms tingsrätt Fastighet: Klamparen 10 Arkitekter: Ahrbom, Fahlsten År: 1983-87 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1987:9 Även kategori 3</p>	
	<p>Fastighet: Arenan Byggherre: Hovetbyggarna Arkitekter: Berg År: 1989 (invigning)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1989:4</p>	
	<p>Cityterminalen Fastighet: Terminalen 1 Arkitekter: AET (Arken-Erskine-Tengbom) År: 1989 (invigningsår)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1989:4 Även kategori 3</p>	

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Vasamuseet Fastighet: Terminalen 1 Arkitekter: Månsson, Dalbäck År: 1990 (invigningsår)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1990:8 Vinnare av Kasper Salin-priset</p>	

Kategori 2: Rekonstruktion av den europeiska staden

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Fastighet: Byggaren 16 Arkitekter: Malmquist, Skoog År: 1984-89 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1987:4</p>	

>>Exempel på samtida arkitektur från perioden 1985 till 1995

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Klarahuset vid Drottninggatan Fastighet: Hägern större 16 Byggherre: JM Arkitekter: Nyréns År: 1988-94 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1990:5 Vinnare av Kasper Salin-priset Även kategori 3</p>	
	<p>Byggherre: Fastighets AB Ateneum Fastighet: Hästen 22 Arkitekter: FFNS (Ulf Gillberg) År: 1985-90 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1987:4 Låg vid Mäster Samuelsgatan. Revs i samband med uppförandet av det s.k. Mästerhuset.</p>	
	<p>Fastighet: Ladugårdsbron 12 Arkitekter: Nyréns År: 1986-88</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1989:3</p>	

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Hotell Adlon Fastighet: Boken 13 Arkitekter: Lindqvist, Carrier År: 1986-89 (ärendeperiod)</p>	
	<p>Fastighet: Sumpen 16 Byggherre: AB Centrumfastigheter Arkitekter: Bengt Lindroos År: 1987-90 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1990:5</p>	
	<p>Fastighet: Pennfåktaren 10 Arkitekter: Erik Thelaus och SIAB År: 1982-86 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1985:2</p>	

>>Exempel på samtida arkitektur från perioden 1985 till 1995

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Fastighet: Släggan 3 Arkitekter: Böving, Kinnmark År: omkr. 1985</p> <p><i>Kommentar</i> Arkitekturen påverkad av byte till större fönster på 2000-talet</p>	
	<p>Centralhotellet Fastighet: Pilen 31 Byggherre: Reinhold Arkitekter: FFNS År: 1987-90 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1989:8</p>	
	<p>Fastighet: Trumman 2 och Vattenpasset 11 Arkitekter: Lennart Bergström</p> <p><i>Kommentar</i> Tillkom som del i 1980-talets stadsbyggnadsprojekt vid Södra station. Stora delar av Luth och Roséns elektriska verkstäder från början av 1900-talet revs till för mån för Magnus Ladulåsgatan som drogs fram till Rosenlundsgatan. Ett exempel på hur viktigt det var för stadsbyggarna att knyta samman det historiska stadsmönstret Även kategori 3</p>	

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Fastighet: Skiktet 6 Arkitekter: Böving, Kinnmark År: 1988-90 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Tillkom som del i 1980-talets stadsbyggnadsprojekt vid Södra station</p>	
	<p>Södra Station Fastighet: Stadens dike 7 Arkitekter: Axelsson, Borowski År: 1990 (invigningsår)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1991:2. Tillkom som viktig del i 1980-talets stadsbyggnadsprojekt vid Södra station. Den invändiga stationshallen ovasamt ombyggd</p>	
	<p>Södermalms saluhall Fastighet: Fatburen 1 Byggherre: K-bygg Arkitekter: Bo Kjessel År: 1993 (invigningsår)</p> <p><i>Kommentar</i> Tillkom som viktig del i 1980-talets stadsbyggnadsprojekt vid Södra station.</p>	

>>Exempel på samtida arkitektur perioden 1985 till 1995

Bild

Byggnadsuppgifter

Klassificering

Scandic Crown (dagens Hilton Slussen)
Fastighet: Tullgården 2
Arkitekter: Laszlo Marko
År: 1989

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1989:8

Sturegallerian
Fastighet: Sperlingens backe 56 m.m.
Byggherre: Praktikertjänst, Skandia
Arkitekter: Malmquist, Skoog, Öreberg, Murman
År: 1987-89 (ärendeperiod)

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1989:6

Tillbyggnad Handelshögskolan
Fastighet: Luftspringaren 20
Byggherre: Handelshögskoleföreningen
Arkitekter: Åke Ahlström
År: 1988-89 (byggår)

Bild

Byggnadsuppgifter

Klassificering

Blekholmsbebyggelsen
Fastighet: Blekholmen 1 och 2, Bleket 1, Tågordningen 1
Byggherre: Riksbyggen, Skanska
Arkitekter:
År: första halvan av 90-talet

Kommentar
Även kategori 3

Fastighet: Blästern 14
Byggherre: Arcona och Reinholds
Arkitekt: Alenius, Silfverhielm, Åhlund
År: 1989-91

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1992:5

>>Exempel på samtida arkitektur perioden 1985 till 1995

Kategori 3: Kontorskomplex i rutnätsstaden

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>SIF-huset Fastighet: Apeln 8 Byggherre: Svensak Industrimannaförbundet Arkitekter: FFNS År: 1983-86 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Även Kategori 2</p>	
	<p>Tillbyggnad av Folksam-huset Fastighet: Tullgården 2 Arkitekter: Axelsson, Borowski År: 1987-90</p> <p><i>Kommentar</i> Ett exempel på en platsspecifik byggnad som anpassats i höjd till Folksamhusets lågdelar och som relaterar i fasadmaterial och kulörer till 60-talsanläggningen.</p>	
	<p>Fastighet: Överkikaren 30 Byggherre: Sveriges kommuner och landsting Arkitekter: Mats Edblom och K-konsult År: 1984-89 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1989:8 Även Kategori 2</p>	

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Fastighet: Läkaren 10 Arkitekter: Thurffjell År: 1985-93 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Även Kategori 2</p>	
	<p>Fastighet: Fatburen övre 1 Byggherre: Walleniusrederierna Arkitekter: Bergström, Axelsson, Borowski År: omkr. 1990</p> <p><i>Kommentar</i> Tillkom som del i 1980-talets stadsbyggnadsprojekt vid Södra station Även Kategori 2</p>	
	<p>Björkshallshuset Fastighet: Fatburen 1 Byggherre: K-bbygg Arkitekter: Bo Kessel År: 1992 (invigningsår)</p> <p><i>Kommentar</i> Tillkom som del i 1980-talets stadsbyggnadsprojekt vid Södra station Även Kategori 2</p>	

>>Exempel på samtida arkitektur perioden 1985 till 1995

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Spårväghallarna Fastighet: Spårvagnen 4 Arkitekt: Lennart Bergström År: 1991-93 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Även Kategori 2</p>	
	<p>Fastighet: Svea Artilleri 10 och 11 Arkitekt: Nyréns År: omkr. 1992</p> <p><i>Kommentar</i> Ingick i presentationen av Starrbäcksängen i Arkitektur 1992:6</p>	
	<p>Fastighet: Svalan 9 Arkitekter: Tengbom År: 1991-94 (ärendeperiod)</p>	

Kategori 4: Kontors-, hotell-, och industrikomplex utanför rutnätsstaden

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	<p>Alviks strand Fastighet: Alvik 1:18 Byggherre: Anders Nisses AB Arkitekter: CAN År: 1987-89 (byggår)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1989:4</p>	
	<p>Globen City Fastighet: Arenan 2 Arkitekter: Berg År: 1987-93 (ärendeperiod)</p> <p><i>Kommentar</i> Presenterades i Arkitektur 1990:1</p>	
	<p>Globen, hotell Fastighet: Arenan 1 Byggherre: Svensak Industrimannaförbundet Arkitekter: FFNS År: 1987-93 (ärendeperiod)</p>	

>>Exempel på samtida arkitektur perioden 1985 till 1995

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	Globen, kontorshöghus Fastighet: Arenan 3 Arkitekter: Berg År: 1988-98 (ärendeperiod)	
	Fastighet: Marievik 19 Byggherre: Strancia Arkitekter: Axelsson, Borowski År: 1988-91 (ärendeperiod)	
	Fastighet: Kabelverket 2 Byggherre: Ericsson Arkitekter: Rosenbergs År: 1994-97 (ärendeperiod)	

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	Bankgirocentralen (idag Palmfelt center) Fastighet: Sandhagen 10 Byggherre: Bankgirocentralen Arkitekter: Coordinator År: 1986-88 (ärendeperiod)	
	Fastighet: Marievik 23 Byggherre: Ateneum, Stancea Arkitekter: Axelsson, Borowski År: 1986-91 (ärendeperiod) <i>Kommentar</i> Till- och påbyggd på 2000-talet	
	Enator-huset i Kista Fastighet: Knarrarnäs 3 Byggherre: Enator Arkitekter: Lennart Bergström År: 1985	

>>Exempel på samtida arkitektur perioden 1985 till 1995

BildByggnadsuppgifterKlassificering

IBM-forum (idag Forum) i Kista
Fastighet: Reykjanes 1
Byggherre: IBM
Arkitekter: Rosenbergs
År: 1986

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1986:2

JCC i Kista (idag Nordic Forum), etapp 1
Fastighet: Borgarfjord 2
Byggherre: JCC
Arkitekter: FFNS
År: 1982-86 (byggår)

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1986:5

JCC i Kista (idag Nordic Forum), etapp 2
Fastighet: Borgarfjord 2
Byggherre: JCC
Arkitekter: FFNS
År: omkr. 1986-88

BildByggnadsuppgifterKlassificering

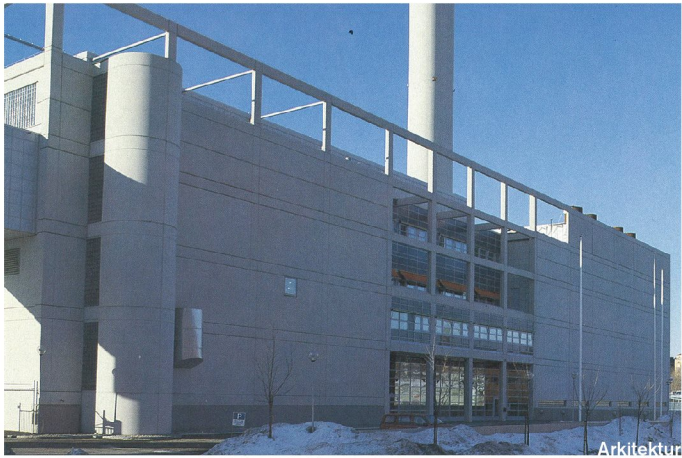

Electrum i Kista
Fastighet: Keflavik 2
Byggherre: Hiby
Arkitekter: Coordinator
År: 1985-88

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1988:5

Ericsson i Kista
Fastighet: Isafjord 4
Byggherre: Ericsson
Arkitekter: Nyréns
År: omkr. 1992-94

Hammarbyverket
Fastighet: Hammarby gård 11
Byggherre: Stockholm energi
Arkitekter: Berg
År: 1984-1987

Kommentar
Presenterades i Arkitektur 1987:3

>>Exempel på samtida arkitektur perioden 1985 till 1995

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	Årsta postterminal Fastighet: Vasslan 3 Byggherre: Postverket Arkitekter: Coordinator År: 1989	
	Fastighet: Triåfabriken 4 Byggherre: JCC Arkitekter: DOM, Borowski År: omkr. 1989-90	
	Fastighet: Bremen 4 Byggherre: Länsföräkringar Arkitekter: Tengbom År: omkr. 1991-92	

Bild	Byggnadsuppgifter	Klassificering
	DNEX-tryckeriet i Akalla Fastighet: Vanda 3 Byggherre: DNEX Arkitekter: Berg År: omkr. 1992	
	Fastighet: Marievik 26 Byggherre: Stancia Arkitekter: DOM, Borowski År: omkr. 1992	
	Fastighet: Marievik 24 och 25 Byggherre: Stancia Arkitekter: Nowak, Sundberg År: omkr. 1994	

Analys av fastigheten utifrån riksintresset

Neapel 3 som del av riksintresset

Sjöfarts-, handels-, och industristaden

Kontors-, konferens-, och hotellkomplexet i Neapel 3 representerar väl utvecklingen i Värtahamnen från det sena 1800-talets funktion som massgodshamn till dagens funktionsmässigt differentierade hamnmiljö.

Bebyggelsen uppfördes i en period då hamnverksamheten succesivt minskade vilket möjliggjorde för nya verksamheter utan anknytning till hamnen att etableras i den historiska hamnmiljön.

Historiskt finns en koppling till färjetrafiken och Silja Line som inledde sin verksamhet i Värtahamnen vid mitten av 1960-talet. Block 1 var avsett att inhysa Silja Lines huvudkontor och deras första hotell. Färjeterminalen och Neapel är sammanlänkande med uppglasade gångbroar, fortfarande synligt mot väster, som invändigt fortsätter som ett intrikat system av spänger. Utvändigt och invändigt återfinns även en koppling till hamnmiljön i form av tydliga hamninspirerade referenser.

Den historiska hamnstrukturen i området kvarstår även då de äldre byggnaderna har ersatts med nya volymer. I Neapel 3 följer byggnaderna den rationella indelningen i fyrkantiga kvarter, orienterade vinkelrätt efter hamnbassängen och kajerna, som tillkom under slutet av 1800-talet.

1900-talets stadsbyggande, det moderna välfärdssamhället, kontor och andra handelns och näringslivets byggnader

Neapel 3 är även ett exempel på 1980-talets storskaliga anläggningar för kontor, hotell och konferens. Den expanderande tjänstemannasektorn under efterkrigstiden, inte minst inom den växande statliga och kommunala förvaltningen, utmynnade i byggandet av ett stort antal kontorshus. De ofta storskaliga kontorskomplexen uppfördes i tidstypisk postmodernism och lokaliserades såväl citynära som mera perifera lägen där etableringsmöjligheter förelåg.

Forts. nästa sida.

Riksantikvarieämbetets riksintressebeskrivning av Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] 1997-08-18 (relevanta uttryck för Neapel 3 kursiverade och understrukna)

Motivering:
Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residensstad, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad.

Uttryck för riksintresset:
Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad.

Den medeltida storstaden med tät stenbebyggelse. Staden mellan broarna, "Gamla Stan" som i gatunät och bebyggelse främst speglar Stockholms uppkomst och utvecklingen under olika skeden av medeltiden och 1500-talet, med den äldsta delens planmönster av stora oregelbundna kvarter innanför långgatorna och den senare medeltidens karaktäristiska "revbensmönster" med små smala gränder ner till vattnet. Kyrkorna och de många husen med medeltida murverk, gaturummens och torgens karaktär. Bevarade rester av det äldsta gatunätet på Södermalm. Kyrkor på malmarna, som genom läge, namn och till en del murverk bevarar minnet av medeltidens och 1500-talets stad.

1600-talets starkt expansiva stad, med stadsplanestruktur, de offentliga rummen och bebyggelsen. Gamla Stans yttre "årsring", med Skeppsbroraden, Nygatskvarteren och slottsområdet. Riddarholmen och Blasieholmen. Det stora reglerings- och utbyggnadsområdet på malmarna, med planstruktur, kyrkor, offentliga byggnader och bostäder. Den förindustriella stadens spridning av verksamheter och sociala skiktning i boendet. Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet, både

för aristokratin, den nya klassen av rika borgare och för ett lägre borgerligt skikt - stadspalats, malmgårdar, borgargårdar samt även äldre parker och inslag av grönska. De lägre samhällsklassernas småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter och otillgängliga delar.

Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder. Villastaden, nya typer av offentliga byggnader, folkrörelsebyggnader och -miljöer, kommunaltekniska anläggningar och parker. Genombrottsgator och områden planlagda som "ny stadsdel" i enlighet med 1874 års byggnadsstadga. Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling. Lärkstaden, Diplomastaden, Birkastan, Röda Bergen, Kungsgatan och andra miljöer som återspeglar stadsplanering och bebyggelseutvecklingen under århundradets inledande årtionden. Terränganpassade planer, storgårdskvarter, men även fullföljandet av den äldre rutnätsstaden. Parkanläggningar och grönska, innerstadens koloniträdgårdar. Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen och Hötorgscity. Smalhusområdet Abessinien i Hjorthagen.

Sjöfarts-, handels- och industristaden. Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Skeppsholmen och Kastellholmen, delar av Djurgården, Beckholmen. Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handelns och näringslivets byggnader. Industrimiljöer som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland annat Barnängen, Kungliga Myntet, Ludvigsberg, Almgrens sidenväveri och de många bryggerierna.

Det vetenskapliga, intellektuella och religiösa livets byggnader och miljöer. Observatoriet, den gamla tekniska högskolan och byggnader och miljöer som hör samman med det gamla universitetsområdet. Byggnader för akademier och lärda samfund. Bibliotek, utställningslokaler och de många museerna. Institutionsbältet på Norra Djurgården. Bergianska trädgården.

Nöjetslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. Teatrar och konsertsalar, Gröna Lunds tivoli och andra nöjesetablissemang. Anrika restauranger och värdshus, ordenshus och lokaler för olika sällskap, Skansen, Fåfången, idrottsanläggningar, parker och flanörstråk. Djurgårdens bebyggelse och rekreationslandskap, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark. Utvärdshus, slott och villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare.

Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer.

>>Analys av fastigheten utifrån riksintresset

Andra Stockholmska särdrag

Hotellkomplexet med sina två högresta torn ligger i direkt anslutning kajkanten vid Lilla Värtans öppna vattenrum, och utgör tillsammans med Frihamnens siloanläggning karakteristiska siluetter i den i övrigt relativt lågskaliga hamnbebyggelsen. De högresta byggnaderna utgör tydliga landmärken som definierar och avgränsar Värtahamnens inlopp. Närheten till vattnet är påtaglig med siktlinjer med utsikt över vattnet vart man än står. Bebyggelsen utgör främst blickfång från Lidingö, in mot Riksintresset.

Området ingår dock inte i den vattenfront som omfattas av riksintresset, d. v. s. fronten mot stadens centrala vattenrum (se *Alla tiders Stockholm, Riksintresse för kulturmiljövården* och stadsmuseets klassificeringskarta). I hamnområdet som i huvudsak är uppbyggt genom utfyllnader, har naturen anpassats efter hamnen snarare än tvärtom.

Bebyggelsen i Neapel 3 är en del av den stadsomvandling som tog sin början på 1980-talet där äldre industri- och hamnområden strax utanför stadskärnan kontoriserades med ny bebyggelse, och som i form och skala tillförde en ny årsring till stadsväxten. Andra exempel på liknande områden är Marievik och Globenområdet-Slakthusområdet.

Riket

Sjöfarts-, handels- och industristaden.
Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten.

- Fastigheten som del av den bevarade historiska hamnstrukturen med rätvinkliga kvarter.

Staden

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling.
Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande. Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handelns och näringslivets byggnader.

- Fastigheten som del av den generella utvecklingen med uppförandet av många storskaliga anläggningar för kontor, hotell och konferens som tog sin början under 1980-talet och pågick in på 1900-talet.
- Fastighetens postmodernistiska arkitektur. Kopplingen till färjetrafiken och hamnmiljön i Värtahamnen uttryckt i dess arkitektoniska formspråk – block 1.

Sjöfarts-, handels- och industristaden.
Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten.

- Fastigheten som tydlig årsring i hamnens utveckling från 1800-talets massgodshamn till dagens differentierade hamnmiljö med färjetrafik (Silja Line), kontor m. m.

Andra Stockholmska särdrag som /.../ blickfång, kontakten med vattnet.

- Hotellet med sina högresta torn som ett tydligt blickfång och landmärke.
- Fastighetens som del i hamnmiljöns påtagliga kontakt/möte med vattnet.

De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten.

- Fastigheten som del av den krans runt stenstaden av kontors- och hotellbebyggelse från 1980- och tidigt 90-tal, ofta uppförda i gamla hamn- och industriområden. Andra exempel är Marievik, Globen/Slakthusområdet och Södra Hammarbyhamnen.

Närmiljön

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling.
Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande. Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handelns och näringslivets byggnader.

- Fastighetens postmodernistiska arkitektur. Kopplingen till färjetrafiken och hamnmiljön i Värtahamnen uttryckt i dess arkitektoniska formspråk – block 2.

Nulägesbild: fotografier

Fotografier, exteriörer

1. Delar av block 1 (bildens mitt) från sydväst. T.v. i bild syns SVT Dramas byggnad i Rotterdam 1 (uppförd 1997-98) och t.h. kontorsbyggnad i Riga 2 (uppförd 2009-11).
2. Fasader mot Hangövägen. Block 2 närmast.
3. Hangövägen 25. Entrén ligger mellan två rätvinkliga "kvarter" i block 2. För övrigt ett tidstypiskt sätt att placera entréer, i mötet mellan uppförstorade geometriska volymer.
4. Indragen entré i hörn mot Hangövägen, block 1.
5. Fasad mot Hangövägen, block 1.
6. Blockens mer slutna fasader mot norr och Södra Bassängkajen. Betongsten De utanpåliggande pelarna i torndelens bottenvåning (närmast i bild) har ett monumentalt och konstruktivistiskt uttryck.

7. Parken i fastighetens östra del.

8. Det kraftigt utskjutande skärmtaket ovanför hotellets huvudentré. Paralleller finns i Frihamnen, bl. a. i form av de i vajrar upphängda skärmtaken på Magasin 6 (uppfört 1967).

9. Torndelen i block 1 med de utanpåliggande hissarna ovanför hotellentrén.

10. Taklandskapet på block 1 (närmast i bild) och block 2 (som upptar huvuddelen av bilden). Bilden är tagen från torndelen i block 1. I bildens övre högra hörn syns delar av den gångbro som förbinder Neapel 3 med färjeterminalerna.

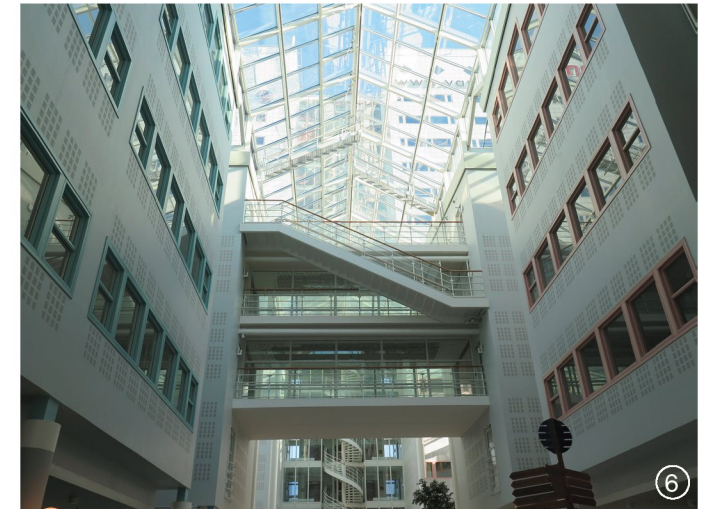
>> Nulägesbild: fotografier

Fotografier, interiörer

1. Delar av trappan i marmor, stål och trä mellan hotellets huvudentré och dess ljusgård i block 1.
2. Ljusgården i block 1 med trappan i förgrunden och gången mot block 2 i bakgrunden.
3. Kontorsfasad mot ljusgården i block 1.
4. Kontorsfasad mot ljusgården i block 1.
5. Trapphuset mellan torndelens två volymer, bild tagen från ljusgården i block 1.
6. Kontorsfasader och överljus i block 1, bild tagen i gången som leder till block 2. Fasaderna är klädda med tidstypiska akustikskivor.

7. Entrén från Hangövägen, block 1. Nedpendlade lamparmaturer med glasglober.
8. Den överglasade gången i block 2. Golv av terrasso. Ungefär i bildens mitt syns Jungfrun av skulptör Mats Åberg.
9. Den centralt placerade hissen i gången i block 2. Den vertikala glasvolymen ovanpå rymmer hissens vajrar. Gången utgör dock hissens övre plan.
10. Tak ovan plattformshiss, block 2.

Analys av känslighet och tålighet för ändringar

Introduktion

Markeringen av fastighetens känslighet och tålighet för ändringar görs på ortofoto samt på de ursprungliga bygglovsritningarna från 1986 respektive 1988. Ritningarna stämmer inte helt överens med de färdiga byggnaderna. Kompletta relationsritningar saknas dock.

Bedömningen görs i tre nivåer: hög känslighet för ändringar, känsligt för ändringar och tåligt för ändringar. Fastigheten har en starkt symmetrisk uppbyggnad till struktur och arkitektur även om viss asymmetri förekommer på detaljnivå. Fasaderna mot norr upplevs i vida vyer från vatten, kajer och stränder. Fasaderna mot söder upplevs från den täta historiska hamnmiljön. Ingen åtskillnad i känslighet görs därför mellan fastighetens norra eller södra delar annat än i bottenvåningarna där karaktären skiljer sig åt.

Markeringarna för känslighet och tålighet i interiörerna görs på plan 3. Detta plan får representera våningsplanen ovan mark. För skillnader, se analystexten. Interiörerna i kontor och hotellrum har inte inventerats och bedöms därför inte.

För ytterligare information om värdefulla karaktärer hänvisas till den antikvariska förundersökningen (White, oktober 2016)

Analysens tre nivåer.

Fastighetens övergripande struktur

Fastighetens två block och park följer 1800-talets planstruktur i form av de f.d. kvarteren Messina, Neapel och Kiel och tvärgatorna Tredje Bassängvägen och Fjärde Bassängvägen. Blockens och parkens utbredning har därför en hög känslighet för ändringar.

Block 1 har höga kulturhistoriska värden och en genomarbetad arkitektur och har övergripande en hög känslighet för ändringar.

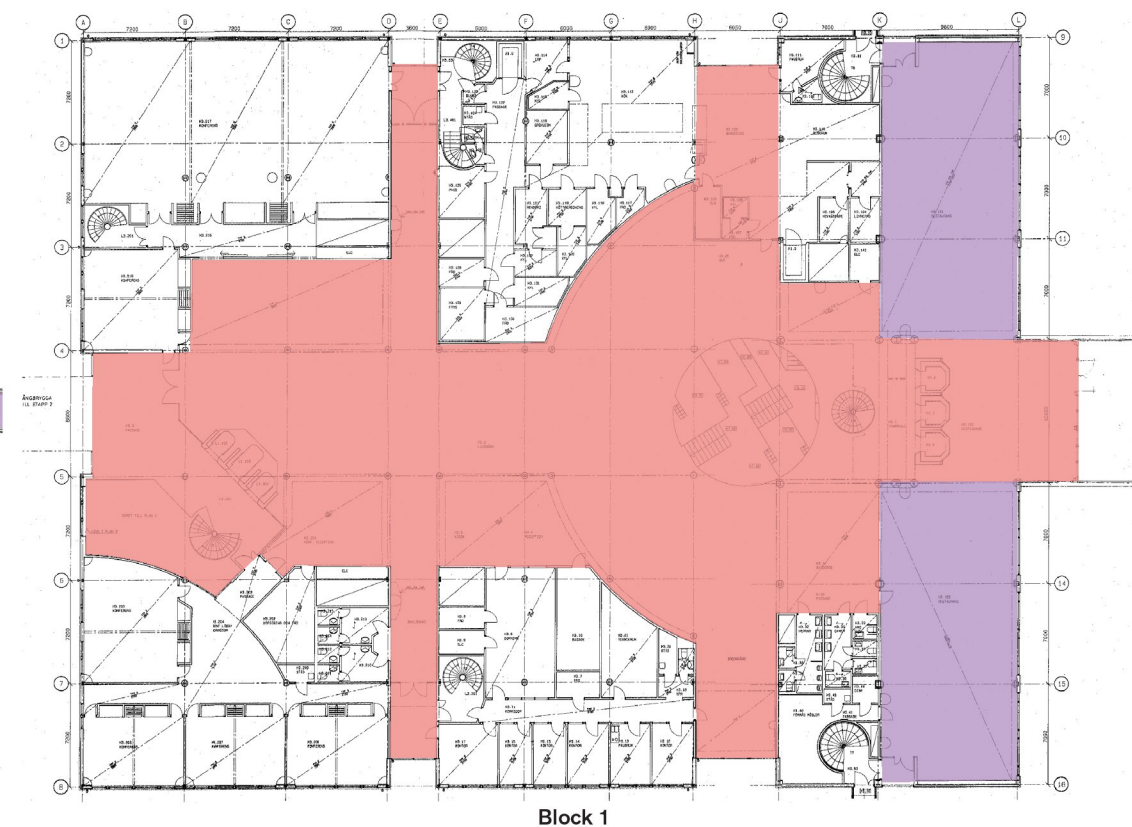
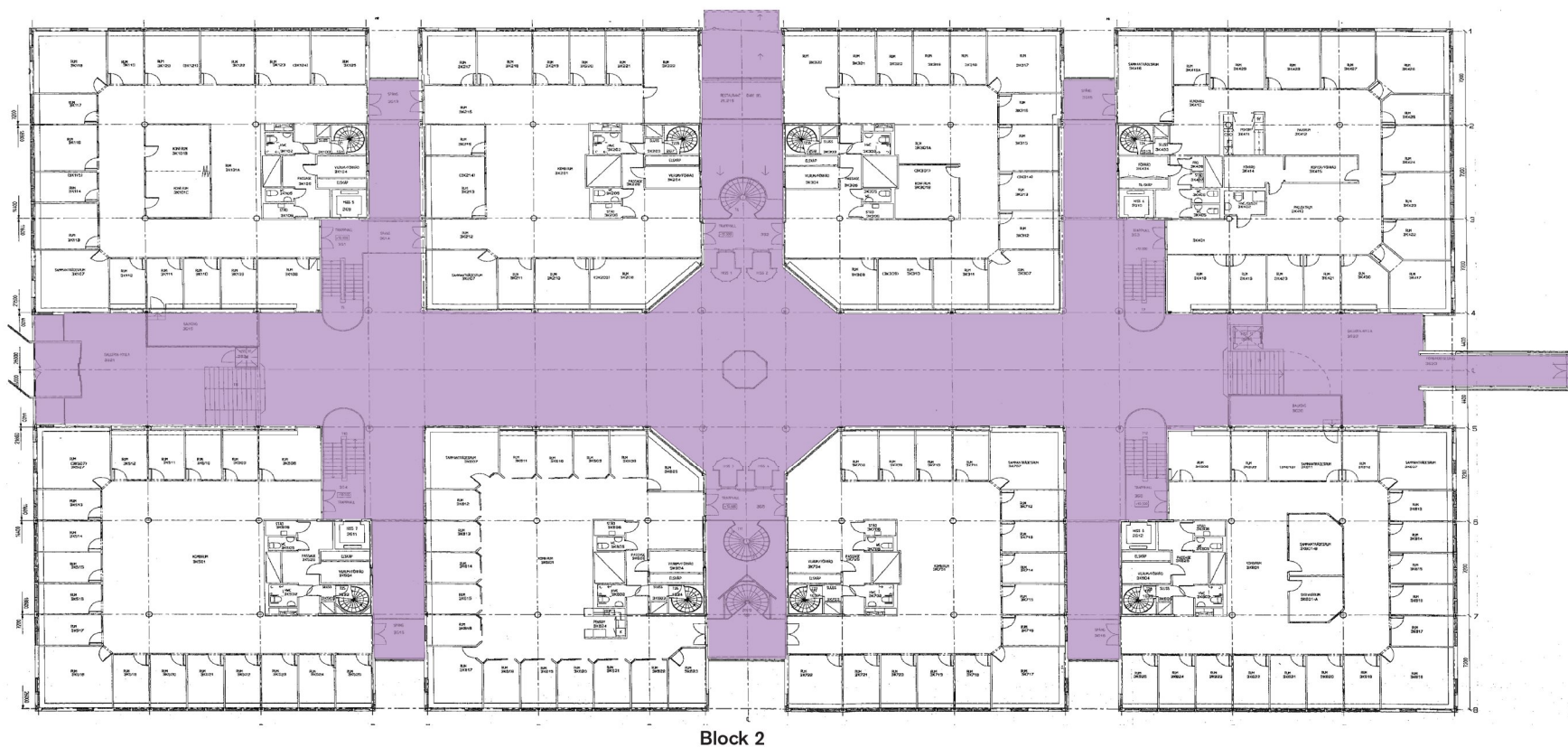
Block 2 har inte lika höga värden och arkitekturen är inte lika arkitektoniskt genomarbetad. Den detaljrika och tidstypiska arkitekturen kräver dock varsamhet och blocket är därför känsligt för ändringar på ett övergripande plan.

Parkens gestaltning är i sig inte särskilt intressant men den har ett värde som öppen plats. Den är därför känslig för ändringar.

För en mer detaljerad bedömning, se analysen för interiörer och exteriörer på efterföljande sidor.

>> Analys av känslighet och tålighet för ändringar

Interiörer block 1

Ljusgården vid hotellets lobby, gränderna och byggnadernas indelning i kvarter har en hög känslighet för ändringar. Det har även entréer, spänger, trapphus och öppna utrymmen som ansluter till de överglasade delarna. Interiören har påkostade materialval och genomarbetade detaljer. Den sittvänliga trappan är ett särskilt värdefullt element. Restaurangdelen i öster hör till den representativa inomhusmiljön och har stora fönsterpartier mot vattnet. Det har även den östvända skybaren och konferensdelarna på våning 17 i torndelen. Dessa delar är känsliga för ändringar som viktiga funktioner och rumsligheter inom byggnaden.

Interiörer block 2

Den överglasade galleriagången, gränderna och byggnadernas indelning i kvarter har en känslighet för ändringar. Det har även entréer, spänger, trapphus och öppna utrymmen som ansluter till de överglasade delarna.

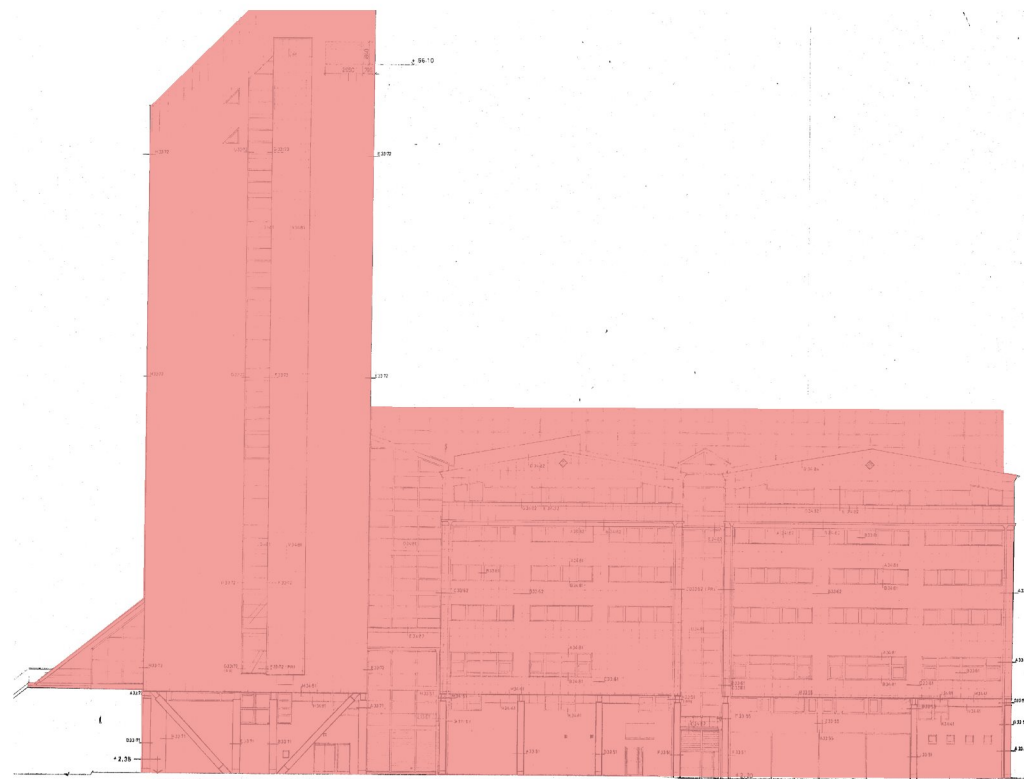
>> Analys av känslighet och tålighet för ändringar

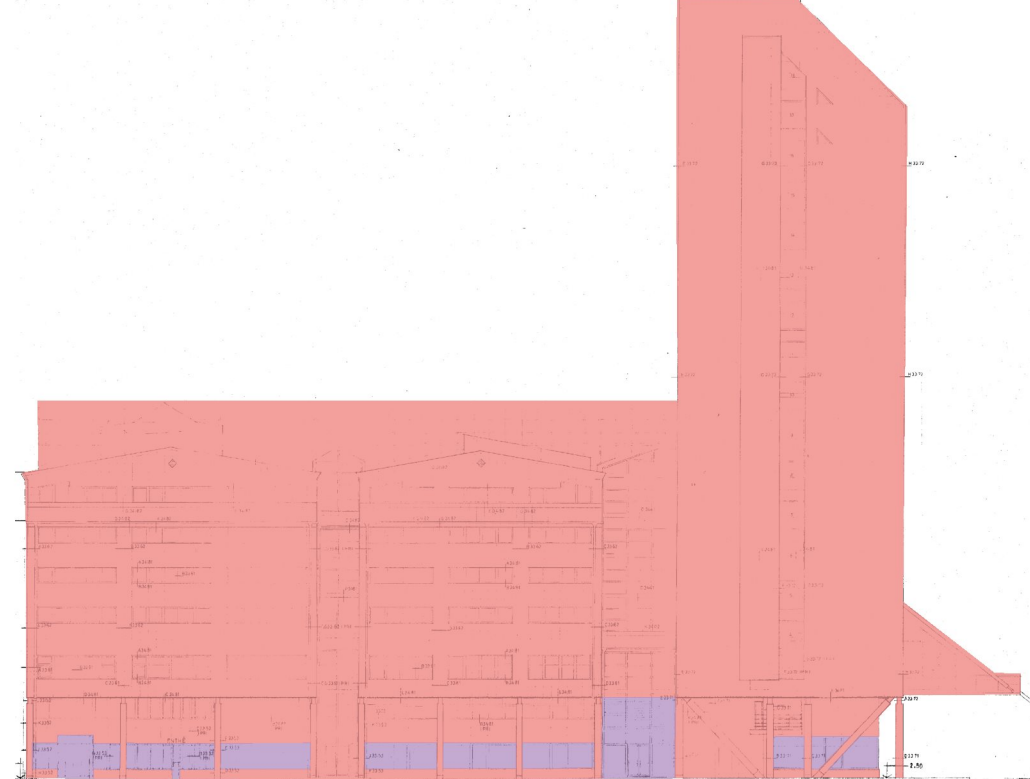
Östra fasaden (block 1)

Västra fasaden (block 1)

Norra fasaden (block 1)

Södra fasaden (block 1)

Exteriörer – block 1

Fasader och tak har en hög känslighet för ändringar. Arkitekturen är genomarbetad och referenserna till den äldre hamnmiljön och passagerarfärjorna är många. Fasaderna i gatuplan har tredelade fönsterpartier mellan pelarna. Dessa kan förändras om syftet är att inrymma utåtriktad verksamhet. De är därför känsliga för ändringar. De låga socklarna av betongsten har en hög känslighet men enstaka ingrepp i form av dörrar kan tillåtas. Slutenheten i den norra fasadens nedre delar och i delar av den västra fasaden överensstämmer med karaktären på hamnverksamheten vid Södra Bassängkajen. Dessa delar bedöms här vara en värdefull karaktär och har därför en hög känslighet för ändringar.

>>Analys av känslighet och tålighet för ändringar

Exteriörer – block 2

Fasader och tak är känsliga för ändringar. Arkitekturen håller inte en lika hög verkshöjd som i block 1 och referenserna till den äldre hamnmiljön och passagerarfärjorna är betydligt färre.

Slutenheten i den norra fasadens nedre delar och i delar av kortfasaderna överensstämmer med karaktären på hamnverksamheten vid Södra Bassängkajen. Dessa delar bedöms här vara en värdefull karaktär och är därför känsliga för ändringar.

Bottenvåningarna i södra fasaden och delar av gavelfasaderna är tåliga om syftet är att inrymma utåtriktad verksamhet. Det är då viktigt att pelarna bevaras synliga och att fasaden ligger innanför dessa. Det är likaså viktigt att den nya fasaden har någon form av markerad sockel.

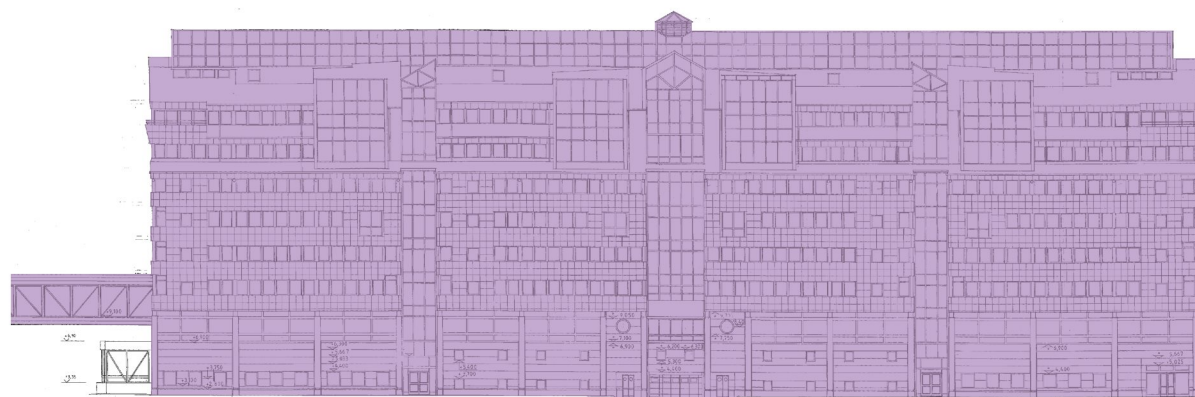
Förändringar kan ske på taken om dessa görs utan att fasadernas och de inre överglasade rummens arkitektur och uttryck påverkas negativt.

Östra fasaden (block 2)

Västra fasaden (block 2)

Norra fasaden (block 2)

Södra fasaden (block 2)

Slutsatser

Neapel 3 är i hög utsträckning en starkt tidstypisk och postmodernistisk skapelse. I arkitekturen finns en mångfacetterad symbolik som refererar till passagerarfärjan och till den historiska hamnmiljön. Syftet med symbolerna är att skapa en platsspecifik byggnad. Fastigheten har därför likheter med den samtida bebyggelsen inom den traditionella stenstaden i det att den delvis är formad utifrån det historiska sammanhang den är placerad i. Fastighetens övergripande struktur och inredningen av den överglasade gången speglar även 1970- och 80-talets intresse för den traditionella staden och teorier om stadens uppbyggnad. Samtidigt har fastigheten lite att göra med den direkta rekonstruktionen eller restaureringen av den traditionella staden. För det har bebyggelsen i Neapel 3 för mycket karaktären av självständig arkitektonisk skapelse och har dessutom ett innehåll som är skilt från den historiska massgods-hamnens funktion. De listade referensexemplen visar att det finns många andra byggnader från samma tid som berättar om ambitionen att rekonstruera staden. Arkitekterna har låtit sig inspireras av andra strömningar i tiden än de som nämns ovan, såsom intresset den ryska konstruktivismen från 1910- och 20-talen.

Det viktigaste kulturhistoriska värdet som tilldelas Neapel 3 i denna utredning är lika delar det miljöskapande och det arkitekturhistoriska. Liksom alla kulturhistoriskt intressanta byggnadsverk har Neapel 3 materiella såväl som immateriella värden. I Neapel 3:s fall är de immateriella värdena i hög utsträckning förmedlade genom det materiella, och alltså beroende av ett bevarande av den fysiska byggnaden för att kunna läsas.

Det riksintressanta i Neapel 3 är fastigheten som del av den historiska hamnstrukturen i hur de tre ursprungliga kvarteren Messina, Neapel och Kiel kan avläsas. Fler uttryck från riksintressebeskrivningen har dock relevans på en lokal nivå. Det handlar exempelvis om fastigheten som del av 1900-talets bebyggelseutveckling och välfärdssamhälle uttryckt i funktionen, storskaligheten och den postmodernistiska arkitekturen med kopplingar till färjetrafiken och hamnmiljön.

Block 1 har en hög känslighet för ändringar exteriört såväl som interiört. Förändring kan ske i delar av bottenvåningen om syftet är att rymma utåtriktad verksamhet. Ljuscgården hör till de många vackra och påkostade ljuscgårdar som skapades på 1980- och 90-talen och som hör till ett postmodernistiskt arv att vårda. Blocket bör få ambitiösa och precisa skydds- och varsamhetsbestämmelser och förses med rivningsförbud.

Författarna till denna utredning är tveksamma till om block 2 har så pass höga värden att denna del av fastigheten kan anses särskilt värdefull enligt plan- och bygglagens 8 kapitel. Det beror på uppenbara skillnader i arkitektonisk verkshöjd mellan block 1 och block 2, exteriört såväl som interiört, och att galleriagången förlorar sin funktion som länk mellan block 1 och färjeterminalerna. Det handlar även om att block 2 saknar den enkla såväl som avancerade platsspecifika symbolik som finns i block 1. Denna immateriella berättelse om tidens sökande efter genius loci förmedlas nästan helt genom block 1. Block 2 är visserligen en symbol för den traditionella kvartersstaden, en del av fastighetens övergripande tredelade uppbyggnad: kvarteren, monumentet och den öppna platsen. Denna symbol finns dock även i block 1. Om block 2 behålls är det likväl viktigt att arkitekturen behandlas varsamt, i utredningen specificerat i analysen av känslighet och tålighet för ändringar. Det är även viktigt att hitta en balans mellan hög och låg bebyggelse inom och utanför fastigheten.

Författarnas bedömning är att parkgestaltningen i fastighetens östra del inte är särskilt värdefull enligt plan- och bygglagen. Parkens utbredning har dock hög känslighet som del av 1800-talets planmönster (det f.d. kvarteret Kiel). Den är även känslig som öppen plats, dels för att balansera upp hotellets torndel i väster, dels som del av den övergripande tredelade uppbyggnaden som nämns i föregående stycke.

Källor

Litteratur

Alla tiders Stockholm, riksintressen för kulturmiljövården, Stockholmia förlag, 2014

Jencks, Charles, *Modern Movements in Architecture (New edition, including Late- and Post-Modern architecture)*, Penguin Books, 1985

Jencks, Charles, *What is Post-Modernism?*, Wiley Academy, 1996

Tidskrifter

Bengtsson, Jan, *Arkitektur och fenomenologi, om Norberg-Schulz platsfenomenologi*, artikel i Nordisk arkitekturforskning 1994:1, tillgänglig genom länk: <http://arkitekturforskning.net/na/article/viewFile/718/663>

Merril, Fabry, *Defending Vibrant City Life: Jane Jacobs at 100*, artikel i Time, tillgänglig genom länk: <http://time.com/4310945/jane-jacobs-100-history/>

Wilhelmson, Anders, Aldo Rossi. *Hus och monument*, artikel i Arkitektur 1982:4

Dessutom genomgång av samtliga utgåvor av Arkitektur från åren 1985 till 1995

Internet

Bebyggelseregistret: <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Kohlstedt, Kurt, *Lessons from Sin City: The Architecture of “Ducks” Versus “Decorated Sheds”*, artikel på 99% Invisible: <https://99percentinvisible.org/article/lessons-sin-city-architecture-ducks-versus-decorated-sheds/>

Krier, Léon, *The Reconstruction of the European City*: <http://zeta.math.utsa.edu/~yxk833/KRIER/reconstruction.html>

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering: <https://stadsmuseet.stockholm.se/om-hus2/klassificering-och-k-markning/stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

The speculative constructivism of Iakov Chernikov's early architectural experiments, 1925-1932, artikel på thecharnelhouse.org tillgänglig genom länk: <https://thecharnelhouse.org/2013/07/16/the-speculative-constructivism-of-iakov-chernikhovs-early-architectural-experiments-1925-1932/>

Wikipedia (engelska versionen), artiklar om passagerarfärjor från 80-talet samt om Rossi, Venturi och Jacobs

Arkiv

Stockholms stadsbyggnadsnämnds ritningsarkiv

Rapporter

Antikvarisk förundersökning Neapel 3, White, 2016-09-12 rev. 2016-10-12

Kulturmiljöutredning Södra Värtahamnen, Frihamnen, Loudden, Nyréns, 2015-03-10

Vasamuseet vårdprogram, koncept februari 2014, Dalbäck, Månsson